

# הלכה ערוכה

## תשובות ופסקים שנתבררו בבית ההוראה

בתי ההוראה

### הוראה כפולה

בראשות הגאב"ד הגאון הגדול  
רבי אברהם צבי הכהן שליט"א  
רב דקאהל חסידים שיכון ה' בני ברק

פרשיות וירא – חיי שרה תשפ"ד | גליון מ"ט

## תשובה ערוכה

מאת מורינו הגאב"ד שליט"א

### אם מותר לכהן להכנס לאוהל המת, כדי לזהות נפטרים

בימים אלו – עת צרה ליעקב, אשר משנאיך נשאו ראש, והרגו רח"ל יותר מאלף נפשות מאחינו בני הי"ד, וחלקם במיתות משונות ובאופן שצריך לזהותם ע"י בדיקת השיניים, שאלוני אודות כהן שהוא רופא שיניים מומחה לדבר, שפנו אליו שיבא לעזור בזהו הגופות, כדי לזרז את האפשרות להביאם לקבר ישראל מהר ככל האפשר, וגם יתכן שע"י זה יוכלו להתיר עגונות מצער עיוגונן. לשאלתי אם אין אחרים שאינם כהנים שיוכלו לעסוק בזה, השיב שבחודאי בסופו של דבר יוכלו העוסקים בכך לטפל בזהויה כל הנפטרים, אלא שהדבר עשוי להמשך שבוע שלם, ובניתיים מלינים את הנפטרים במקרה, בלא קבורה.

### איסור טומאת כהנים בזה"י מדאורייתא או מדרבנן

כתב הראב"ד (הלכות נירות פ"ה הט"ו): "הכהנים בזמן הזה טמאי מת הן, ועוד אין עליהן חיוב טומאה, והמחייב אותם, עליו להביא ראיה".

המשנה למלך בהל' אבל פ"ג סוף ה"א מפרש בכוונתו: "הנראה מדרבנן הוא, דס"ל דלא הזהיר הכתוב מהטומאה על הנזיר ועל הכהן, אלא בזמן שהם טהורים. אבל אם הם טמאים, אף שפירשו מן המת, מ"מ אינו מזהיר עוד על הטומאה, מדכתוב ו'לא יחלל', דוקא במי שהוא מחלל עצמו, וכדאיתא בפרק ג' מנינים (דף מ"ב), ולא שאני ליה בין טומאה בחיבורים לטומאה שלא בחיבורים, ומש"ה פטר את הכהנים בזמן הזה מדין זה דטומאת מת".

המל"מ שם מסיים: "ובסברא זו דהראב"ד, כל חכמי ישראל חלוקים עליו. והנה רבותינו בעלי התוספות חולקים עליו, וכמבואר באותו הכתב ששלח רבינו חיים הכהן לר"ת, המתחיל – מאחר שחרב הרי הוא כחלל, איזה בית אשר תבנו לי. ורבינו [הרמב"ם] גם כן בפירוש חולק עליו, דלדידיה כל שפירש מן המת ואח"כ חזר ונטמא, לוקה על כל טומאה וטומאה אם התרו בו, וכמבואר בדבריו. וכל המחברים כולם ראשונים ואחרונים שאין דרכם להביא בחיבוריהם אלא דברים דנהיגי בזמן הזה, והביאו הלכות טומאת מת להזהיר לכהנים, פשיטא דפליגי על סברת הראב"ד בלזו. וכיון שכן פשיטא דאין לעשות ס"ם משתי סברות הללו [שיטת הראב"ד ושיטת היראים שגוי אינו מטמא באוהל], דלכל חדא וחדא חלוקים הם עליהם כל חכמי ישראל".

מדברי המל"מ עולה שנקט, שלדעת הראב"ד אין איסור כלל על כהן, להטמא בזה"י, ושכל הראשונים חולקים עליו.

אבל הנודע ביהודה (בגדול מרבכה יו"ד סי' שע"ב) כתב: "נתתי אל לבי שאולי לא אמרה הראב"ד אלא לענין חיוב מלקות, אבל לענין איסור, אולי אפילו איסור תורה מודה". גם החת"ס בתשובותיו (יו"ד סי' של"ט) מפרש, שלדעת הראב"ד, יש עכ"פ איסור דרבנן.

והנה לפי דברי הגו"ב והחת"ס, אודא ראית המל"מ, ממה שהביאו כל המחברים הלכות טומאת מת, דפליגי על הראב"ד, ושפיר אפש"ל שגם הם מודים שאין בזה"י אלא איסור דרבנן, ושור"ר שכ"כ האבנ"ז (יו"ד סי' תס"ו ס"ק ח). אבל כבר הביא בשו"ת חת"ס שם דברי רש"י ור"ת והיראים, שאם עדיין לא נטמא באותו יום יש איסור דאורייתא להטמא, כיון שמוסיף ימים על טומאתו, ולדעת הרמב"ם אפילו כשכבר נטמא באותו היום יש איסור דאורייתא להטמא.

א"כ העיקר לדינא, דהאיסור לכהן להטמא למת בזמן הזה, הוא איסור דאורייתא.

### היתר כהן להטמא למת מצוה

שנינו במשנה (נזיר מ"ז ע"א): "כהן גדול ונזיר אין מיטמאין לקרוביהן, אבל מיטמאין למת מצוה". וכ"פ ברמב"ם (הל' אבל פ"ג ה"ח) ובשו"ע (יו"ד סי' שע"ד סעי' א').

בטעם ההיתר לכהן ונזיר להטמא למת מצוה, נחלקו ראשונים ואחרונים. דהנה בגמ' (ברכות י"ט ע"ב) איתא: "אמר רב יהודה אמר רב, המוציא כלאים בבגדו, פושטן אפילו בשוק. מאי טעמא – אין

המשך בעמ' ד'

## שד"ת ערוכות בקצרה

הכרעות ברורות ותשובות קצרות שנתקבלו ונשמעו  
מפי מורינו הגאב"ד שליט"א בקו בית ההוראה

איש זק"א שעוסק במלאכת הקודש של איסוף או זיהוי הנרצחים הי"ד, האם יפסיק כדי לקרוא קריאת שמע, או כדי להתפלל?

תשובה: לא יפסיק. כתוב בטור (או"ח סי' ק"ו): "כל הפטורין מקריאת שמע, כגון שעוסקין במצוה או בטרדת מצוה, פטורין מן התפלה".

בירך המוציא, והספיק לאכול רק חתיכה קטנה פחות מכזית, והיות שאין בביתו מנ"ד, יצא לחדר המדרגות כשנשמעה אעקבה. האם כשחוזר לביתו, צריך לחזור וליטול ידיו ולברך המוציא.

תשובה: יחזור ויברך המוציא. ואם הסיה דעתו משמירת ידיו בטהרה, יחזור ויטול ידיו בברכה. יציאה לחדר מדרגות נחשבת יציאה מביתו, שמחייבת לחזור ולברך, בדברים שאינם טעונים ברכה במקומם (שו"ע או"ח סי' קע"ח סעי' א'; שש"כ פנ"ד הערה כ"ז בשם הגרש"ו אויערבך זצ"ל), והיות ולא אכל עדיין כזית, נחשבת אכילתו לאכילת דברים שאינם טעונים ברכה במקומם (מג"א סי' ר"י סס"ק א, הו"ד במ"ב סי' קע"ח ס"ק כ"ח).

האם ראוי לברך ברכת 'ברוך דיין האמת' על השמועות הרעות רח"ל שהגיעו לאזנינו כמוצאי שמחת תורה, אשר לשמען הזדעזעה כל נפש יהודי?

תשובה: לא יברך. אף שמפורש במשנה (ברכות נ"ד ע"א): "על שמועות רעות אומר – ברוך דיין האמת", וכך נפסק בשו"ע (או"ח סי' רכ"ב סעי' ב), כתב הפמ"ג (א"א שם): "היום כמדומה ממעטין בברכות אלו", והו"ד במ"ב (שם סס"ק א').

האם הורים צריכים לשלם למטפלת או גוננת, עבור ימים שבהם אינה מקבלת את הילדים לביתה או לגן, בגלל שאין שם מנ"ד, וע"פ הוראות פיקוד העורף, אסור להביא לשם את הילדים?

תשובה: צריכים לשלם לה רק רבע מהשכר הרגיל. אפילו אם היינו פוסקים שצריך לשלם לגוננת, הסכום שיש לשלם לה, הוא רק כפועל בטל, דהיינו חצי משכרה הרגיל, כיון שלמעשה היא בטלה מעבודתה. המצב בתקופה זו מוגדר כ'מכת מדינה', ועל פי הכרעת החתם סופר (בספר הזיכרון), יש לפשר בין הצדדים, דהיינו לשלם חצי מהסכום שהיה צריך לשלם, אם היינו פוסקים שיש לשלם לגוננת. לכן צריך לשלם חצי ממוחצית שכרה, דהיינו רבע מהשכר המלא.

קו 'הלכה למעשה' - מענה הלכתי 24 שעות ביממה 03-8055000

## משיבים להלכה

תשובות מרבני בית ההוראה  
שאלות שנשאלו בקו הלכה למעשה

הרב הגאון יוסף צבי עקשטיין שליט"א

דומ"ץ בבית ההוראה

ור"מ בבית תלמוד להוראה הדסידי גור בני ברק

### הפסקה בתפילה בעת האזעקות

בעת זו, אשר בעונותינו הרבים, משנאנו נשאו ראש, ונשמעות ללא הרף אזעקות שמטריעות על טילים שמשוטרים אלינו, יש לזון בדיני הפסק בתפילה הנוגעים בתקופה זו; האם מותר להפסיק כשנשמעת אזעקה, ולהיכן צריך לחזור אם הפסק בתפילתו.

א. הפסק בתפילה: שנינו במסכת ברכות (ל ע"ב) "אפילו המלך שואל בשלומי... לא יפסיק", וכן נפסק בשו"ע (או"ח ק"ד ס"א). וכתבו התוס' (יומא י"ט: ד"ה במ) שהמקור לכך הוא ממה שכתוב - וזכרת בם, ודורשים - יבם אתה רשאי להפסיק, ולא בתפילה, וכ"כ בטור בשם רבינו יונה. והלבוש (שם ס"א) הוסיף, שהוא כמזלזל בכבוד השי"ת. וכתב בשו"ת אגרי"מ (או"ח ח"ד ס"ט), שאפשר שהוא איסור מדאורייתא.

לצורך התפילה: בשערי תשובה (שם ס"א) הביא מהר"ם יוסף, שאם תינוק מטרידו בתפילתו, מותר להשתיקו ברמיזה, ואם אינו מועיל ירחיק את עצמו ממנו. ואף שבהלכות ק"ש קי"ל (סימן ס"ג ס"ו) שאסור לרמוז בעיניו וכדו', ודעת המג"א (שם ס"ט) שאפילו לצורך מצוה אסור, שאני הכא שההפסק הוא לצורך התפילה עצמה, שיכוון בתפילה כראוי. כע"ז כתב במשנ"ב (סימן צ"ו ס"ז) בשם ספר חסידים (סי' תשע"ו), שמוותר להגביה באמצע שמו"ע ספר שנפל על הארץ, ובשו"ת באר משה (ח"ג סי' צ"ג) כתב, שאף רשאי לעקור את רגליו לצורך זה.

ולפי"ז נראה פשוט, שאם נשמעת אזעקה כשעומד בתפילה, אף אם נאמר שאין במקום זה חשש פיקוח נפש ממש, שאז בודאי מותר להפסיק, ואפילו בדיבור, כמש"כ במשנ"ב (שם ס"ג) כשיש אנס לנגדו [ולעצם החשש לפיקוח נפש, ידוע מכתבו של החזון איש בקובץ אגרות (ח"ג אות ק"פ), שהכל תלוי במידת הביטחון של האדם, ואכמ"ל], מ"מ אם מחמת זה אינו יכול להתרכז, ומפריע למונתו בתפילה, מותר לעקור רגליו וללכת למקום בטוח יותר (חדר מני"ד או מקלט), וכ"כ בהליכות שלמה (פ"ח ס"ה). ואם יכול לקצר בתפילתו, דעת הב"ש (שם) שעדיף שיקצר, מאשר שיעקור ממקומו, אך הפמ"ג (שם א"א ס"ב) כתב, שיותר טוב לעקור ממקומו, מאשר לקצר בתפילתו, וכ"כ בכף החיים (שם ס"ב).

ב. שינוי מקום בתפילה: כשעקר ממקומו והמתין שם עד לסיום האזעקות, יש לדון אם ימשיך להתפלל במקום זה, או עדיף שיחזור למקומו הראשון.

הנה בשו"ע (סימן ק"ג ס"ב) מבואר, שהעוקר ממקומו בתפילה והרחיק ד' אמות מחמת ריח רע, יחזור אח"כ למקומו, ובבית יוסף (שם) הובאו שני טעמים לכך: א. השכינה קבעה מקומה במקום שהתחיל להתפלל. ב. יש להתפלל דווקא במקומו הקבוע בבית הכנסת. כעין הטעם הראשון כתב במשנ"ב (סימן ק"ח ס"ק"ו), לגבי כהן המתפלל שמו"ע, ואין שם כהן אחר, שמפסיק תפילתו ועולה לדוכן, שלאחר ברכת כהנים ירד מהדוכן ויסיים את תפילתו. וביאר בשו"ת הרדב"ז (ח"א סי' רל"ז), שהטעם לכך הוא, מפני שצריך שתהיה כל התפילה במקום אחד. ועיי' עוד במשנ"ב שם (פ"ק) לגבי ש"ץ שעלה לדוכן. ולפי"ז היה נראה, שבנידו"ד עדיף לחזור למקום שהתחיל להתפלל בניהבנ"ס. אמנם היות וע"פ כללי הבטחיות, עליו להתמתן כמה דקות בתום האזעקה, נראה שימשיך בתפילתו במקום זה, ולא ימתין עד שישוב למקומו הראשון, ולא שייכים כאן שני הטעמים הנ"ל, כיון שכעת אינו יכול לשוב למקומו הקבוע.

ג. יש לדון להיכן חוזר בתפילתו, כשהפסיק ושהה בינתיים בהליכה למקום המוגן או למקלט.

הנה איתא במסכת ברכות (כ"ב), 'היה עומד בתפילה ומ"ר שותתין על ברכיו... ואם שהה לגמור את כולה, חוזר לראש'. מאידך איתא במסכת ר"ה (ל"ד): 'שמעו תשע תקיעות בתשע שעות ביום, יצא, ומשמע שאפילו אם שהה כדי לגמור את כולה, אין ההשייה נחשבת להפסק, ובראשונים נתבאר שני מהלכים בזה: דעת הר"ף (ברכות ס"ו), שהדין שצריך לחזור לראש, שייך רק בתפילה, ולא בשאר דברים, אך דעת התוס' (ברכות שם), והרא"ש (פ"ג סימן כ"ג), שבכל דבר חוזר לראש, אבל רק אם ההפסק היה מחמת אונס. בשו"ע נקט להלכה (סימן ס"ה ס"א) כהר"ף, שרק בתפילה חוזר לראש, כששהה לגמור את כולה, ואף בלא אונס, והרמ"א (שם) נקט כתוס' והרא"ש, שגם בק"ש חוזר לראש במקום אונס.

ונחלקו הפוסקים בדעת התוס' והרא"ש, אם כן הדין בכל 'אונס' שהוא. המג"א (סימן ק"ד ס"ב) דייק מלשונם, שבכל אונס חוזר לראש, אך הב"ח (שם) כתב, שדווקא באונס כזה שהאיש או המקום אינו ראוי לקר"ש ותפילה, אבל באונס אחר, כגון ליסטים ועקרב, אינו חוזר. להלכה הכריע המג"א, בצירוף דעת הר"ף, שבתפילה יש להחמיר בכל אונס שהוא, אבל בק"ש אפשר להקל, ולחזור רק כששהה מחמת אונס, שהאיש או המקום אינם ראויים, וכ"כ בשו"ע הרב (שם ס"א) ובמשנ"ב (פ"ק"ב).

לפי זה נמצא להלכה בנידו"ד: אם הפסיק באונס מחמת הסכנה, ושהה בהפסקה אחת (משנ"ב סימן ס"ה סוסק"ד) כדי לגמור את כל תפילת שמו"ע, לפי מה שהוא רגיל להתפלל (שו"ע שם ס"ו), עד סוף ברכת שים שלום (לקט הקמח החדש, שם ס"ו), ואפילו אם כבר עמד בסופה (משנ"ב שם ס"ו), יחזור לתחילת שמו"ע, ואף שהשהיה היתה רק בין ברכה לברכה (משנ"ב שם).

אבל אם לא שהה כדי לגמור את כולה, ולא הפסיק בדיבור, אז תלוי כמה זמן הפסיק, שאם לא שהה כדי לגמור אותה ברכה, חוזר רק למקום שפסק (כשסליק עיניו). ואם שהה יותר מכך, לדעת הפמ"ג (שם משנ"ב ס"ג) חוזר לתחילת הברכה, ובשולש ראשונות חוזר לתחילת שמו"ע, וכ"כ בערוך השולחן (שם ס"א). ולדעת שו"ע הרב (ס"ד), ודרך החיים (שם בניה"ל ד"ה ואם), חוזר רק למקום שפסק, ובתהלה לדוד (ס"ג) ביאר כן גם בדעת הפמ"ג. ודעת הגר"א (שם ד"ה אם שח) כשישית הרשב"א המובא בב"י (שם ד"ה ויכל), שבכל אופן חוזר רק למקום שפסק, ולא לתחילת הברכה, אא"כ שהה כדי לגמור את כולה מחמת אונס (הו"ד במשנ"ב שם סוסק"ב).

ואם הפסיק רק מחמת שלא הצליח לכוון בתפילתו, ולא מחמת סכנה, נראה שאינו נחשב נחשב כ'אונס', וחוזר רק למקום שפסק, או לתחילת הברכה, וכן הובא בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל.

#### סיכום:

העומד בתפילה ושומע אזעקות, מותר לעקור רגליו וללכת למקום בטוח יותר, וימתין שם מספר דקות כנדרש, יסיים להתפלל במקום זה. אם הפסיק מחמת הסכנה, ושהה כדי שיעור לסיים עד סוף שמו"ע, יחזור להתפלל מתחילתה, וכשלא שהה כדי לגמור את כולה, תלוי בפרטים שנתבארו באיזו ברכה עמד בתפילתו. ואם לא הפסיק מחמת הסכנה, אלא מפני שלא הצליח לכוון בתפילתו, ימשיך ממקום שפסק.

\*\*\*

הרב הגאון מרדכי שווארץ שליט"א

דומ"ץ בבית ההוראה

ראה"כ צאנז ב"ב, וויזניץ אלעד

### חיוב מוזהה במקלטים משותפים וציבוריים

בימים טרופים אלו, אשר לדאבונו שונאנו נשאו ראש, ומשגרים טילים לעבר ערי ישראל רח"ל, נשאלנו, אם יש חיוב מוזהה בפתחי המקלטים הציבוריים ושכבניי המגורים המשותפים, המיועדים לעתות חירום ושעת מלחמה?

#### תשובה:

אם מומני שגרה משתמשים במקלט, לאחסון חפצים וכדומה, יש לקבוע שם מוזהה בלא ברכה. אך אם המקלטים מיועדים רק למוני החירום, ואין משתמשים בהם מעבר לכך, הרי הם פטורים ממוזהה, אף שבתקופה זו משתמשים בהם ושוהים שם.

#### ביאור והרחבה:

א. זה פשוט, שאין לפטור ממוזהה את השוהים במקלט, מצד שהיא דירה בעל מרחם, שהרי כמה פוסקים (שו"ת שער אפרים סי' פ"ג, ובהגהות רעק"א ופת"ש יו"ד ריש סי' רפ"ו) נקטו כפשטות המסקנא בגמרא (יומא יא): 'שדירה בעל כורחו חייבת במוזהה. ועוד, שאפילו לדעת הפוסקים ממוזהה (עיי' שם בהג' רעק"א ובפת"ש), יש לומר שבנידו"ד שאני, שהרי כשנכנס למקלט, אינו נכנס בעל כורחו, אלא היא כניסה מרצון, מחמת הפחד והחשש מהטילים, ה' ישמרנו. וכעין זה כתבו האור שמח (יסודי התורה פ"ה ה"ו) והקובץ שיעורים (ב"ב ז): 'שהאוכל מאכל של איסור לרפואתו, אפילו אם אוכל אותו משום פיקוח נפש, אינו מוגדר כ'אונס', כיון שסוכ"ס אוכל מרצונו.

ב. אלא שמבואר בשו"ע (יו"ד סימן רפ"ו ס"א), 'ש'ית שבספינה' פטור ממוזהה, וביארו האחרונים (ההיד"א בפתח עינים יומא יא, וברכ"י סימן רפ"ו ס"ג), הערוך השולחן סעיף כ"ו, שולחן גבוה סק"א, ומנחת יצחק ח"ב סימן פ"ב), שהטעם הוא משום שאינו דר' בספינה, ושוהה שם רק בכדי להגיע למחוז חפצו, ולכן דין הבית שבספינה, כדירת ארעי, ואין זה דיוור של קבע. על פי זה יש לפטור את המקלט ממוזהה, היות ואין ההשייה במקלט נחשבת לדירת קבע, כיון שאינה 'לשם דירה', אלא כ'מחסה זמני' ומקום שהיה ארעי, עד שהמצב ישתפר.

וכן דומה למש"כ השדי חמד (מערכת מ' כלל ק"ה), בשם שו"ת חיים ביד (סימן פ"ד), על מעשה שהיה, שכל בתי העיר נשרפו, והמלך נתן להם רשות לדור בבית החולים ובבתי הצבא, ככל שייצטרכו לכך, וכתב שפטורים ממוזוה, על פי מש"כ החיד"א (שם) לפטור את האליזטר"ו (שימוש כימחה הסגר לנכנסים למדינה), משום שרצונם לצאת משם מיד כשיתאפשר להם, ושהייתם שם נחשבת כדירת ארעי. כעין זה הביא השד"ח (שם) מהזכור לאברהם (יו"ד סי' יז). שבזמן המגיפה עברו לגור בעיר אחרת, וכבר שהו שם שלושים יום, ופטרם ממוזוה, משום שמצפים בכל רגע לשוב לביתם, והסמוך לכך את דברי התוס' (יומא י' ד"ה וכו'), שכתב בטעם פטור סוכת החג ממוזוה, משום שהיא דירת ארעי, שהרי בקל יוצא משם, אם יצטער מחמת גשמים או חום. ופשוט שגם בנידוד, הרי כשנכנסים למקלט, מצפים בכל רגע לצאת משם, ולכן פטור ממוזוה, שהרי אין זו דירת קבע.

ג. יש מקום לומר טעם נוסף לפטור את המקלטים ממוזוה, כיון שיש מקום להסתפק, אם מי שיש לו בית שגר שם רק לעיתים רחוקות - אחת לכמה שנים, כאשר בכל פעם שווה שם פחות משלושים יום, חייב ממוזוה, וספק זה יש גם לגבי השימוש במקלטים, שיש בכלל ספק אם יצטרכו להשתמש במקלט למגורים, ואף כאשר מתברר בעת מלחמה רח"ל, שכן צריך להשתמש בהם ולשהות שם, הרי לפי מה שהיה בשנים האחרונות, ברוב המקומות היו שם רק לתקופות קצרות, פחות משלושים יום.

ויתכן שנחלקו בזה הראשונים. שהנה בשיטה מקובצת (ב"מ ק"א). הביא בשם רבינו יהונתן, שמי שיש לו כמה בתים, אפילו אם נכנס שם רק פעם בעשר שנים, חייב ממוזוה. ובאמת שכן כתב רבינו יהונתן, אך בשטמ"ק (שם) הגירסא היא, אפילו אם נכנס פעם בשנה, וכן העתיקו הגידולי הקודש (סימן רפ"ה סק"א) והערוך השולחן (סימן רפ"ט ס"ט). והנה בחסדי השי"ת עלינו, אין אנו משתמשים במקלטים לעיתים תדירות, וברוב הפעמים שוהים בו רק אחת לכמה שנים, ופחות משלושים יום, ונמצא שיש לסמוך על גרסת השטמ"ק, כפי שהעתיקו הפוסקים, ופטור ממוזוה. ואף כעת, שאנו מצפים לישועת ה' בהרף עין, אך איננו יודעים מה יילד יום, ושמו יתמשך המצב החמור יותר משלושים יום, מ"מ אין מתגוררים במקלטים שלושים יום רצופים.

ד. על אף האמור, פשוט שאם בימים כתיקונם המקלט משמש כמחסן, הרי הוא חייב ממוזוה בלא ברכה, משום בית האוצר. אך אם מניחים שם רק את הסוכך, או כלי הפסח וכיו"ב, תלוי הדין במחלוקת הפוסקים, מהו גדר הכניסה והיציאה המהיבבות מחסן ממוזוה, ודעת רוב הפוסקים, שאם אינו נכנס ויוצא שם אחת לל' יום, פטור ממוזוה, כמו שכתבו החובת הדר (פ"ב סק"ב) והדעת נוטה (תשובה ק"א-ק"ב) והחוט שני (עמ' ס"א). ומכל מקום נראה שיקבע מוזה בלא ברכה, וכ"כ בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב סי' קמ"א), והכיה שכן דעת השאלית יעב"ץ (ח"ב סי' קי"ז) והמהרש"ם (ח"ו סי' קט"ז).

ה. נשאלתי עוד בענין זה, מאברך ששכר יחידת דיו"ר באשדוד, ואין שם חדר מ"ד, אלא שבסמוך לשם נמצאת דירה פנויה מדירים, השייכת למשכיר (ואין שם מוזה), וכעת נתן המשכיר רשות ללוכד, להיכנס בעת האזעקות לחדר המ"ד שבדירה. ונראה פשוט, שהשוואל חייב מיד ממוזוה, כדון 'שואל בית בארץ ישראל', וכמבואר בשו"ע (יו"ד סימן רפ"ו סכ"ב), שהרי חדר זה מיועד למגורים, ולא רק למקלט, והשוואה שם מחמת המלחמה, חייב ממוזוה, ופשוט.

\*\*\*

**הרב הגאון נפתלי צבי מוטצען שליט"א**  
**דומ"ץ בבית ההוראה**  
**ודיין בבני ברק ובקרית גת**

### ביטול חוזה שכירות בימי המלחמה

מעשה שהיה: מספר בחורים תושבי חו"ל, סיכמו עם בעל דירה בירושלים, על חוזה שכירות למשך זמן חורף הבעל"ט, היות ותוכניתם היתה לבוא ללמוד בארה"ק. ע"פ בקשת המשכיר הם העבירו לו דמי קדימה לחוזה השכירות בהעברה בנקאית, אך מיד אחרי החג, עם ההתפתחויות ומצב המלחמה רח"ל, התקבלה הוראה מהנהלת הישיבה, שהבחורים לא יגיעו מחו"ל.

ויש לדון, אם חייבים להשלים את מלוא דמי השכירות, כל זמן שהם בחו"ל, או שזא יכולים לחזור בהם מהסכם השכירות?

### תשובה:

א. תחילה יש לדון, אם בזמננו 'שכירות' נקנית בכסף, היות ובדרך כלל חותמים על חוזה (שטר). ואף שהרמ"א (ח"ו"מ סימן קצ"ה ס"ט) כתב, ששכירות נקנית בכסף גם במקום שכותבים שטר [ושלא בקניית קרקע, שלא נקנית במקום שכותבים שטר], הרי בשו"ת אבני צדק (או"ח סימן נ"ה) כתב, שהטעם לזה הוא כמש"כ הסמ"ע (שם), שאין רגילים לכתוב שטר על שכירות. ונמצא שאם כן נוהגים לכתוב שטר, שוב חזר דינו שלא נקנה בכסף. אמנם דעת בעל המנחת פתים (ח"ו"מ סימן קצ"ה), שבשכירות יש 'סמיכות דעת' לקנין גם בלא שטר, וקונה בכסף גם במקום שנהגו בשטר.

ונראה שבנידוד מ"ע מודו שקנה בכסף, שהרי המשכיר דרש שישלמו לו את דמי הקדימה, ובוזה גילה דעתו שרוצה לקנות בקנין כסף, ודינו כמו שהתנו ביניהם שיקנו בכסף, ומועיל גם במקום שכותבים שטר (שו"ע סימן ק"צ ס"ה).

ב. אמנם, אף שכבר חל הקנין, וכנ"ל, יש לדון אם יכולים לחזור בהם, לפני תחילת תקופת השכירות, ובפרט שבזמן שעשו את הקנין, הדירה היתה עדיין מושכרת לאחר. והנה כתב הש"ך (סימן ש"ב סק"ב), שהמשכיר בית לאחרים, יכולים לעשות את הקנין אף בתוך זמן השכירות הקודמת, ובנתיה"מ (שם) ביאר, שלא נחשב כדבר שאינו ברשותו, ואין דינו כמקנה לאחר שלושים, שיכולים לחזור תוך ל' (עיין שו"ע סימן קצ"ה), אלא הקנין חל מיד, כיון שמסתמא לא עשו קנין לחינם, ומתכוונים להקנות שיהיה מעשיו. אמנם בפתחי תשובה (סי' שט"ו סק"א) הביא שנחלקו הפוסקים, אם בתוך הזמן שמושכר לאחר דיו כדבר שלא בא לעולם, והביא משו"ת בית יעקב (ח"ו"מ סימן ז), שבזמן שהוא מושכר לאחר, הוא כדבר שאינו ברשותו, ויכול לחזור בו אף שכבר נתן מעות, כיון שהקנין עדיין לא חל, וכן הביא מהדברי משפט (סימן ר"א), שבתנן מעות יכול לחזור, ואין אומרים שמסתמא הו"ל כמעשיו. ונמצא שהבחורים יכולים לחזור בהם מהשכירות, עד ר"ח חשון (תחילת הזמן בישיבות, שהוא תחילת זמן השכירות).

אמנם עיין בערך ש"י (סימן ש"ב), שהמנהג כיום שמשכירים לאחרים בתוך זמן השכירות של הראשון, וא"כ חל הקנין כסיטומתא (שו"ע סימן ר"א). וע"פ זה יש לדון, שזא בזמננו א"א לחזור אף קודם הזמן, ויל"ע בזה.

ג. אך למעשה נראה, שהבחורים פטורים מתשלום השכירות, ובהקדם הא שנחלקו הרשב"א והמהר"ם (עיין בטוב"י סימן של"ד, ושו"ע שם ס"ב), באופן שהשוכר מת בתוך זמן השכירות. לדעת הרשב"א, חייבים היורשים בתשלומי השכירות, שדן את השכירות כמכירה לימים אלו, ולדעת המהר"ם, פטורים מתשלומי השכירות, אא"כ הקדים האב ושיילם, ובש"ך (שם סק"ב) פסק כמהר"ם, ועיי"ש באריכות שיישב את דברי הרשב"א. ולפום ריהטא נראה, שכל 'אונס' דומה למת השוכר, שהרי אינו יכול להשתמש בבית. ושוב ראיתי שכ"כ באבני נור (ח"ו"מ סי' כ"ה), ועי' ע"ש שנקט כהש"ך, אמנם במנחת פתים (שם) מאריך שהעיקר להלכה כהרשב"א, שחייב לשלם אף באונס (וע"ע בעמק המשפט, שכירות סימן מ"ט).

ועפ"ז נראה לנידוד, שנוצרה כאן טענת 'אונס', שהרי ככל והנהלת הישיבה אינה מאפשרת לבחורים לבוא מחו"ל, אינם יכולים לבוא כאן ולהשתמש בבית, ובאנו למחלוקת הפוסקים הנ"ל בדיון 'מת השוכר'. ויש לציין שאם מצד הנהלת הישיבה יכולים לבוא, רק שהחורים אינם מסכימים, א"כ עכ"פ באופן שהחורים הם שאחראים על השכירות, נתברר לעיל שלכאורה חייבים לשלם, כיון שהשכירות חלה קודם הזמן, ולכאורה אין יכולים למעון בקנין כסף, שלא חל קודם הזמן, כנ"ל.

ד. עוד יש לדון, שאולי נידון דידן נחשב כמכת מדינה, כיון שברוב הישיבות, בחורי חו"ל אינם חוזרים, וא"כ בשכירות קרקע מבואר בשו"ע (סי' שכ"א ועיי"ש בב"י ודרכ"מ ואכמ"ל), שבקרקע שנשתדפה א"צ לשלם גם במכת מדינה, כיון שקרקע בחזקת בעליה עומדת, ומול המשכיר גורם, וממילא גם אם קנין השכירות כבר חל, פטור מלשלם (יעו"ש בב"י ודרכ"מ). והגם שדעת המחנ"א (שכירות סי' ז), שבשכירות בית שהבית קיים ולא נשתנה, חייבים במכת מדינה, אך בש"ך (סי' של"ד סק"ג) מבואר דלא כדבריו, וכן סתימת הפוסקים, וממילא יש כאן עוד צד מלפטור מלשלם. ומכל מקום יש לדון בזה, שאולי ס"ס ראוי לדור לבני א"י, ויל"ע.

על בדינו להלכה: אם הישיבה אינה מרשה לבוא, נחשב אונס, ויכול לבטל את השכירות, כהכרעת הש"ך. ואם רק החורים אינם מסכימים [והם הרי האחראים על השכירות], לכאורה אינו נחשב כאונס, וממילא חייב לשלם עכ"פ באופן שהקנין חל [אך אולי נחשב קצת אונס של מכת מדינה, כיון שאין זו תקופה שמגיעים מחו"ל לא"י, ולכן ראוי קצת לפשר].

# תשובה ערוכה

// המשך

החכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה', כל מקום שיש חלול השם, אין חולקין כבוד לרב... ת"ש, ולא אחת, מה תלמוד לומר, הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ושמע שמת לו מת, יכול יחזור ויטמא, אמרת - לא יטמא. יכול כשם שאינו מטמא להם, כך אינו מטמא למת מצוה, תלמוד לומר - ולא אחותו, לא אחותו הוא דאינו מטמא, אבל מטמא הוא למת מצוה. אמאי, לימא אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'. שאני התם, דכתיב ולא אחותו. וליגמר מינה. שב ואל תעשה שאני.

פירש"י: "שב ואל תעשה שאני - דברים רבים התירו לעקור דבר תורה מפני סייג ומפני כבוד הבריות, היכא דאינו עוקר דבר במעשה ידים, אלא יושב במקומו, ודבר תורה נעקר ממאליו, כגון תקיעת שופר ולולב בשבת, וסדין בציצית, ודכוותיהו טובא ביבמות (דף צ"ב), אבל מעקר בידים לא... וטומאת גופיה שהותרה לכהן ולנויר ליטמא למת מצוה, דקא מעקר בידים מפני כבוד הבריות, דלאו שב ואל תעשה הוא, היינו טעמא דלא גמרין מיניה, דהתם לאו כבוד הבריות הוא דדחי לא תעשה דידה, דמעיקרא כשנכתב לא תעשה דטומאה, לא על מת מצוה נכתב, כשם שלא נכתב על הקרובים."

התוס' הביאו פירושו והקשו: "ולא נהירא, דא"כ כל מקום דאמרין שעשה דוחה ל"ת, לקרי שב ואל תעשה וכו', והיא קרי ליה דחיה, אימא שאינו דחיה, דהתם לא נאמר הלאו ועוד דהא מילה ותמיד ופסח דדחו שבת, כדאמרין פרק אלו דברים (פסחים ס"ט ע"ב), אלמא מקרי שפיר דחיה. אלא נראה דמוזניר לא גמרין, דמה לנויר שכן ישנו בשאלה. וכן מוכהו, מה לכהן שכן לאו שאינו שוה בכל" (ביישוב שיטת רש"י, עי' בדברי הרמב"ן בתורת האדם, שער הסוף, ענין הכהנים, ובפני' בכרכות שם, ובשו"ת חות יאיר סי' צ"ה).

**הרי שנחלקו רש"י ותוס', דאליבא דרש"י לא נאמר איסור טומאת כהנים במקום מצוה, ולתוס' הותר משום כבוד הבריות, ואף שהוא בקום ועשה, מפני שאיסורו קל, שאינו שוה בכל.**

והנה הרמב"ן (שם) הביא את מחלוקת רש"י ותוס' וסיים: "נראין דברי רש"י ז"ל". וכ"כ בשו"ת שאגת אריה (החדשות סי' י"ב): "וודאי קבורת מת מצוה, מצות עשה היא, כשאר כל מצות שבתורה. דהיינו דקרינא ליה בכל דוכתא מ"ע. אבל קבורתו מצוה היא כחות מכל הנצות. וכן מה שכתב הרמב"ם בספר המצות שלו בחלק מ"ע מצוה (רל"א) - היא שצונו לקבור הרוגי ב"ד ביום שנהרגו, והוא אמרו יתעלה 'כי קבר תקברנו ביום ההוא'. ולשוון ספרי - 'כי קבר תקברנו, מצות עשה. והוא הדין בשאר מותים, רוצה לומר שנקבור כל מתי ישראל ביום מותם. ולכן המת שאין לו מי שיתעסק בקבורתו, נקרא מת מצוה. כלומר המת שמוצוה על כל אדם לקברו, באמרו 'קבור תקברנו', ע"כ. ובוודאי אם לא קברו את המת ביום מותו, עדיין לא נתבטלה מצוה זו, וחייב לקבורו למחר ולא מאחר. אלא שאם לא קברו ביום מותו, עובר בעשה, ועדיין מחוייב לקיים מצוה זו של 'קבור תקברנו' לעולם. וכיון דקבורת המת מצוה עשה הוא, דין הוא שבתורה את ל"ת, ככל מצות עשה, דק"ל אתא עשה ודוחה את ל"ת. ולא משום כבוד הבריות, מפני שהמת מוטל בבזיון דוחה את הל"ת. אלא גזירת המלך היא, ככל מצות עשה שבתורה שדוחין את מצות ל"ת בקום ועשה. ומה"ט נמי דחי קבורת מת מצוה לאיסור טומאת כהן ונויר, מפני שהוא מת מצוה, ולא משום כבוד הבריות."

אבל האבן העזר (בכרכות שם ובהג"ה ל"ש"ע יו"ד ר"ס ש"ע"ב) נקט לדינא, שכבוד הבריות דוחה איסור טומאת כהנים, כיון שגם בעה"מ והרשב"א פירשו כותס', וכתב שגם רש"י מודה לה.

**הרי שנחלקו ראשונים ואחרונים, אם איסור טומאת כהנים הותר למת מצוה, משום כבוד הבריות, או שהאיסור לא נאמר כלל במת מצוה.**

**אפילו אם ההיתר משום כבוד הבריות, לא הותר אלא בבזיון גדול מאד**

והנה בכבא מציעא (ל' ע"א) דריש בברייתא: "תנו רבנן, והתעלמות, פעמים שאתה מתעלם, ופעמים שאי אתה מתעלם. הא כיצד, היה כהן והיא בבית הקברות או שהיה זקן ואינה לפי כבודו וכו', לך נאמר והתעלמות מהם. והקשו תוס' (שם ע"ב): "וא"ת תיפוק ליה מולאחותו, דכבוד הבריות דוחה מילת בנו ושחיתת פסחו. וי"ל כבוד הבריות דמת מצוה חמיר טפי, שמוטל בבזיון, פן יסריח או יאכלוהו כלבים. אף על גב דבפרק מי שמתו (בכרכות דף כ. וישם ד"ה שב) מוכח דאי הוה כלאים שב ואל תעשה, היה נדחה מפני כבוד הבריות. היינו משום דערום היו גנות ובזיון גדול, כדאמר (בבמות ס"ג ע"ב) - אין לך משוקץ יותר מאותו שהוא מהלך ערום."

ובשו"ת חוות יאיר (שם) הביא דבריהם וכתב: "לכן גם מה שכתבו התוס' דאי אפשר לילף מטומאת כהנים למת מצוה, משום די"ל מה לכהן שכן לאו שאינה שוה בכל, היינו נגד מת מצוה שהוא בזיון גדול, ולא תילף מיניה לכלאים לגבי בזיון גדול דפושטו בשוק. משא"כ לבזיון אחר, נשאר כלל שאין חכמה ואין תבונה לנגד ה', ואין כבוד הבריות דוחה לשום ל"ת, ואפילו טומאת כהן דקיל."

**אם כן, אף אם נפרש כשיטת התוס', שיסוד ההיתר לכהן להטמא למת מצוה, הוא משום כבוד הבריות, אין להקל מכח זה באיסור טומאת כהנים, בכל מקום שיש חשש לכבוד המת או לכבוד הבריות, אלא רק אם יש חשש שהמת יסריח, שזה בזיון גדול מאד.**

וכ"נ מדברי החת"ס (יו"ד סי' של"ח): "נידון עיר אחת שהרופא כהן, ומנימוסי המדינה שאין המתים נקברים עד אחר שבדקו הרופא, ומעיד עליו שנתניאש אחר נפלו, אם מותר לכהן לכנס אפי' ליגע לבדוק... הרי המתים מוטלים בבזיון בלי קבורה, מפקידת המלך שלא לקבור מבלי עדות הרופא שבדקו ומצאו מת, וא"כ אי לא יבדקו הרופא, צריך שיהיה מוטל עד שיסריח, וא"כ הו"ל מת מצוה שאין לו קוברים, שכהן מטמא לו... וזה היתר ברור."

**ואם כן בנ"ד, שהנפטרים הי"ד שמורים ביתיים בדרך כבוד שלא יסריחו, אלא שקבורתם מתעכבת, בגלל ריבוי הנפטרים רח"ל, אין היתר לכהן להכנס לאהל המת ולהטמא ע"י כך טומאה דאורייתא, כדי לעזור בויהו ולזרוז את קבורתם.**

## במקום חשש עיגון

ואפילו אם הכהן הוא המומחה היחידי שיודע לזהותם כראוי, ויש ח"ו חשש עיגון, אם לא יבוא לזהותם, כתב בפתחי תשובה (אבה"ע"ו סי' י"ז ס"ק ק"ד): "ראיתי בכתבי הרב הגדול מהר"ר דניאל זצ"ל מהוראדנא, שכתב על עובדא דידיה וז"ל, והיה ראוי שאותו המעיד על שירות השן יראה בעצמו ויכיר בטביעות עין את השבירה, באיזה שן ובאיזה צד וגודל השבירה. אלא שהוא כהן, ואסור להתקרב בתוך ד' אמות של מת, כמו שכתב בשו"ע יו"ד סי' שע"א ס"ה. ואף על פי שטומאה זו מדרבנן, כמו שכתב רש"י בסוטה דף מ"ד, והיה נראה להתיר לכנוס בתוך ד' אמות של מת, כמו שכתב ביו"ד סי' שע"ב ס"א - ולישא אשה כו', וכן מטמא בטומאה של דבריהם כו', וכן כל כיוצא בזה, עיי"ש... ואפילו הכי לא מלאני לבי להתיר, דמלתא דתמיאה היא, כמו שכתב ביו"ד סי' רמ"ב סעי' י'. ואף על גב שגם איסור זה יש לדחות מפני תקנות ענוות, מ"מ לא רציתי להתיר, עכ"ל. ותימה שהביא דברי התוס' בגיטין הנ"ל - וגם באשה שייך לא תוהו, ולא הביא סוף דבריהם שם שכתבו - והא דלא כפינן בחציה שפחה וחציה בת חורין, אלא היכא דנהגו בה מנהג הפקר, היינו משום כיון דלא מפקדא אפרו ורבו, שמוא גם לאחר שתשתחרר, לא תקיים, עיי"ש. א"כ גם בנ"ד אין להתיר מטעם זה."

ובשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א סי' רמ"ט) הביא דבריהם וכתב: "לא נכון כלל מה שלא רצה להתיר, משום מלתא דתמיאה, דהא מפורש בש"ך שם ס"ק י", דאם אומר לשואל טעם בדבר ומראה לו פנים, או שמביא ראיות מותר הספר, מותר. והרי כאן מפורש בב"ב ובמ"ז, וראיה מהשו"ע עצמו, ודאי לא היה לו לימנע מלהורות היתר, לשיטתו שמוותר בבית הפרס."

מ"מ נראה לע"ד שמוותר לכהן העד ליכנס בתוך ד' אמות להכיר הסימן להתיר האשה, אף לתוס', משום דהמג"א בסי' קנ"ג ס"ק ט"ז פסק, דגם להשיא יתומות מוכרין ס"ת, וכן סובר הב"ש סי' א' ס"ב, וכן סובר המגיה בט"ז ס"ב, עיי"ן שם, דלא כחלקת מחוקק שם ס"ק א'. והתוס' הא כתבו בע"ז, שהני שאני דחשובות, כדאמרין במגילה, והוא לענין דין דמוכרין ס"ת. א"כ גם להתיר אשה להנשא, נמי הוא מצוה חשובה, שיש להתיר בבית הפרס, וכן ליכנס בתוך ד' אמות למת, וכדכתב גם הר"ד דניאל, שגם לתוס' יש להתיר. ומה שהקשה הפ"ת, דשמא לא תקיים, אף שיתירוה, אינו כלום. כיון דבאח לפינו ומבקשת שיראו להתירה, ואף בסתם נשים, ודאי משתדלין להנשא, ולא דמי למה שאין כופין לשחרר חציה שפחה וחציה בת חורין, מטעם שמוא לא תקיים, דהוא רק לענין שלא לכהן לשחרר בשפחה, אבל ודאי יש מצוה בזה. וגם בלא זה ודאי להתיר ענוה היא מצוה גדולה, והרבה קולות הקלו בשביל זה, ויתר מלמדות פו"ר ושבת, משום דלהתיר מצער עיגון, משמע שהיא מצוה מצד עצמה, ועוד יותר גדולה. ולכן לא נכון כלל, מה שלא התיר להעד הכהן לילך בתוך ד' אמות להכיר הסימן. ובפרט שלהש"ך סי' שע"א ס"ק י"ח נותן טעם להתיר ד' אמות סמוך למת שהוא על המטה, עיי"ן שם. וגם לא מובן, הא היה יכול לעשות מחיצה גבוהה עשרה טפחים סמוך להמת, ויבא עד המחיצה, ויראה ממעל המחיצה.

**הרי שגם המתירים לא התירו במקום חשש עיגון, אלא איסור דרבנן, להכנס לד' אמות של המת, אבל לא עלתה על דעתם ח"ו להתיר לכהן להכנס לאוהל המת ולהטמא מדאורייתא מחמת זה, ותל"מ.**

וה"ר שהשי"ת יגדור פרגות עמו ישראל ויאמר לצרותינו די, ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולנו, וזוכה לביאת גואל צדק בב"א.

ניתן להאזין לשיעורי הנאב"ד שליט"א, בטלפון: 073-3718126

כל הנצחית הדיפת הגיליון נגדו ע"י הניכ"ח היקר החפץ בעלילם שמו לעיני רבינו הגדול פוסק הדור בעל שבט הלוי ונאב"ד זכרון מאיר רבי שמואל הלוי ואזנר זצ"ל ולפיכך השלמה של ה"ר דוד בן ציפורה הי"ו בתושי"י

לקביעת תור לכבודות כריני ממונות ושאר עניינים ע"י הנאב"ד שליט"א ניתן לפנות לקו בית הזרואה בשלוחה 413 | לשאלות בחלכה והערות בענין העלון ניתן לפנות למייל b038055000@gmail.com

קו 'הלכה למעשה' - מענה הלכתי 24 שעות ביממה 03-8055000

להנצחית ותרומתו וכן לקבלת העלון באופן דיגיטלי יש לפנות ל b038055000@gmail.com

